

Predmet C-646/23 [Lita]ⁱ**Sažetak zahtjeva za prethodnu odluku sastavljen na temelju članka 98.
stavka 1. Poslovnika Suda****Datum podnošenja:**

27. listopada 2023.

Sud koji je uputio zahtjev:

Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie (Poljska)

Datum odluke kojom se upućuje zahtjev:

25. listopada 2023.

Kazneni postupak protiv:

P.B.

Predmet glavnog postupka

Kazneni postupak pred drugostupanjskim sudom protiv vojnika P.B. koji je u prvom stupnju proglašen krivim za počinjenje kaznenog djela iz članka 278. stavka 1. Kodeksa karnog (Kazneni zakonik).

Predmet i pravna osnova zahtjeva za prethodnu odluku

Usklađenost s pravom Unije, s obzirom na članak 19. stavak 1. drugi podstavak UEU-a i članak 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima, u vezi s odredbama Direktive (EU) 2016/343, nacionalne odredbe kojom se predviđa umirovljenje na temelju zakona suca koji razmatra žalbu u predmetu na koji se primjenjuju odredbe te direktive.

Prethodna pitanja

1. Treba li članak 19. stavak 1. drugi podstavak Ugovora o Europskoj uniji (u daljnjem tekstu: **UEU**) i članak 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima (u daljnjem tekstu: **Povelja**) u vezi s odredbama Direktive (EU) 2016/343 Europskog parlamenta i Vijeća od 9. ožujka 2016. o jačanju određenih vidova pretpostavke nedužnosti i prava

ⁱ Naziv ovog predmeta je izmišljen i ne odgovara stvarnom imenu nijedne stranke u postupku.

sudjelovati na raspravi u kaznenom postupku (u daljnjem tekstu: **Direktiva**) tumačiti na način da im se protivi nacionalna odredba kao što je članak 13., kao i članak 10. Ustave z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Zakon od 28. srpnja 2023. o izmjeni Građanskog zakonika i određenih drugih zakona) kojom se predviđa umirovljenje, na temelju zakona, suca koji razmatra žalbu u predmetu na koji se primjenjuju odredbe Direktive u situaciji u kojoj I. je ta odredba sastavljena na način da se odnosi samo na jednog od svih aktivnih sudaca, II. ta odredba ne obuhvaća državne odvjetnike koji su u sličnom položaju iako se u dosadašnjem pravnom stanju prema državnim odvjetnicima i sucima koji su u sličnom položaju kao i sudac koji razmatra žalbu jednako postupalo, III. zakon koji uključuje tu odredbu ne odnosi se na organizaciju sudova nego na potpuno drugo područje, a u obrazloženju tog zakona ni na koji način nisu pojašnjeni razlozi za uvođenje te odredbe, ne upućuje se ni na jedan važan javni interes kojem bi trebalo služiti njezino uvođenje niti su obrazloženi razlozi zbog kojih je uvođenje te odredbe proporcionalno tim ciljevima, te IV. tom, kao ni bilo kojom drugom odredbom nacionalnog prava ne predviđa se mogućnost da sud ili bilo koje drugo tijelo razmotri žalbu ili drugi pravni lijek suca na kojeg se ta odredba odnosi kako bi se provjerila opravdanost njegova umirovljenja ili usklađenost te odredbe s nacionalnim odredbama više pravne snage ili odredbama prava Unije ili međunarodnog prava?

2. Je li za odgovor na prvo pitanje važna okolnost da je sudac na kojeg se odnosi navedena nacionalna odredba, s obzirom na svoje aktivnosti usmjerene na zaštitu neovisnosti sudova i sudaca, ranije bio izložen represiji izvršne vlasti koja ga je pokušala umiroviti na temelju odredbi koje su ranije bile na snazi, a navedena odredba nacionalnog prava donesena je zbog neuspjeha tih pokušaja? Je li za taj odgovor važna okolnost da sud koji je uputio zahtjev smatra da ta odredba ne služi ostvarivanju nijednog važnog javnog interesa, nego je represivne prirode?
3. Treba li članak 19. stavak 1. drugi podstavak [UEU-a], članak 47. Povelje, članak 2. i članak 4. stavak 3. UEU-a te načela nadređenosti prava Unije i djelotvornog sudskog nadzora, s obzirom na presudu Suda Europske unije od 13. ožujka 2007. u predmetu C-432/05 Unibet, tumačiti na način da je sud u čijem sastavu zasjeda sudac o kojem je riječ u prvom i drugom pitanju ovlašten po službenoj dužnosti obustaviti primjenu nacionalne odredbe kojom se predviđa njegovo umirovljenje i o kojoj je riječ u prvom pitanju te nastaviti odlučivati u tom i drugim predmetima dok Sud Europske unije ne odgovori na ta pitanja ako smatra da je to nužno kako bi se o predmetu koji se pred njim vodi odlučilo u skladu s primjenjivim odredbama prava Unije?

4. Treba li odredbe i načela o kojima je riječ u trećem pitanju tumačiti na način da se, u slučaju da Sud Europske unije, s obzirom na okolnosti navedene u drugom pitanju, potvrdno odgovori na prvo pitanje, odredba nacionalnog prava kojom se predviđa umirovljenje suca i o kojoj je riječ u potonjem pitanju ne može primijeniti, a suca se ne umirovljuje, osim ako za to postoji druga pravna osnova?

Navedene odredbe prava Unije

Članak 19. stavak 1. drugi podstavak Ugovora o Europskoj uniji;

Članak 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima;

Direktiva (EU) 2016/343 Europskog parlamenta i Vijeća od 9. ožujka 2016. o jačanju određenih vidova pretpostavke nedužnosti i prava sudjelovati na raspravi u kaznenom postupku (SL 2016., L 65, str. 1.).

Navedene odredbe nacionalnog prava

Članci 10. i 13. Ustave z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Zakon od 28. srpnja 2023. o izmjeni Građanskog zakonika i određenih drugih zakona) (Dz.U. iz 2023., poz. 1615.);

- U skladu s člankom 10., „[u] Ustawi z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny [Zakon od 11. ožujka 2022. o obrani domovine] (Dz.U. poz. 2305. i iz 2023., poz. 347. i 641.) članak 233. zamjenjuje se sljedećim: „U slučaju otpusta vojnog državnog odvjetnika, koji je profesionalni vojnik, iz profesionalne vojne službe, on ostaje na dužnosti državnog odvjetnika u toj organizacijskoj jedinici državnog odvjetništva neovisno o broju radnih mjesta za državne odvjetnike u toj jedinici”.
- U skladu s člankom 13., „[s]udac vojnog suda otpušten iz profesionalne vojne službe koji ostaje na dužnosti suca na dan stupanja na snagu ovog zakona, od tog se dana umirovljuje. [...]”. U skladu s člankom 14. Zakona o izmjeni, obje odredbe stupaju na snagu 15. studenoga 2023.

Članak 175. stavak 1., članak 176. stavak 2., članci 179. i 180. Konstytucje Rzeczypospolitej Polskiej (Ustav Republike Poljske);

Članak 22. stavak 1., članak 23. stavak 1., članak 35. stavak 1., članak 70. stavci 1. i 2. Ustave z 21 sierpnia 1996 r. – Prawo o ustroju sądów wojskowych (Zakon od 21. kolovoza 1996. o organizaciji vojnih sudova) (u daljnjem tekstu: Zakon o organizaciji vojnih sudova);

Članak 200. stavak 6., članak 226. točka 3., članak 229. stavak 2., članak 233. Ustave z 11 marca 2022 roku o obronie Ojczyzny (Zakon od 11. ožujka 2022. o obrani domovine);

- U skladu s člankom 233., „[u] slučaju otpusta suca vojnog suda ili vojnog državnog odvjetnika, koji je profesionalni vojnik, iz profesionalne vojne službe, on ostaje na dužnosti suca ili državnog odvjetnika u toj organizacijskoj jedinici suda ili državnog odvjetništva neovisno o broju radnih mjesta u tim jedinicama. [...]”.

Članak 70. stavci 1. i 2., članak 71. stavci 2. i 3., članak 73. stavci 1. i 3. Ustave z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Zakon od 27. srpnja 2001. o organizaciji redovnih sudova);

Članak 439. stavak 1. Ustave z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Zakonik o kaznenom postupku od 6. lipnja 1997.);

Članak 104. stavak 1. Ustave z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Zakonik o prekršajnom postupku od 24. kolovoza 2001.).

Sažeti prikaz činjeničnog stanja i postupka

1. Wojskowy Sąd Garnizonowy w Warszawie (Garnizonski vojni sud u Varšavi, Poljska) donio je odluku kojom je vojnik P.B. proglašen krivim za počinjenje kaznenog djela iz članka 278. stavka 1. Kaznenog zakonika. Tu je presudu pobijao vojnik P.B. koji je istaknuo nepravilno izricanje kaznene mjere, odnosno objavu presude i zahtijevao da se presuda izmijeni ukidanjem presude u tom dijelu. Na raspravi u žalbenom postupku pred Wojskowym Sądem Okręgowym w Warszawie (Okružni vojni sud u Varšavi, Poljska) vojnik P.B. dodatno je zahtijevao ukidanje presude i uvjetnu obustavu postupka.
2. Za razmatranje žalbe kao sudac pojedinac određen je sudac koji treba biti umirovljen 15. studenoga 2023. na temelju članka 13. Zakona od 28. srpnja 2023. o izmjeni Građanskog zakonika i određenih drugih zakona, bez prava na žalbu i provedbenih pravila. Članci 10. i 13. tog zakona doneseni su samo u odnosu na jednu osobu, većinom u Sejmu (Donji dom Parlamenta, Poljska) uz negativno stajalište Senata (Gornji dom Parlamenta, Poljska) i odbora Senata.
3. Taj sudac imenovan je na dužnost suca Wojskowog Sąda Okręgowog w Warszawie (Okružni vojni sud u Varšavi) 29. siječnja 2013. U srpnju 2017., s obzirom na zdravstveno stanje, taj je sudac proglašen nesposobnim za obavljanje vojne službe, ali sposobnim za obavljanje dužnosti suca. Stoga je tadašnjoj Krajowej Radi Sądownictwa (Državno sudbeno vijeće, Poljska) (u daljnjem tekstu: KRS) podnio zahtjev za premještaj na dužnost suca redovnog suda. KRS je predsjedniku Republike Poljske podnio zahtjev za imenovanje (premještaj) suca na istovjetan položaj na redovnom sudu. Predsjednik je nakon četiri i pol godine rješenjem od 27. prosinca 2021. odbio imenovati suca i obrazložiti tu odluku. U prosincu 2019. ministar pravosuđa podnio je KRS-u zahtjev za umirovljenje suca, ali KRS je odbio to učiniti s obzirom na to da je sudac, iako nije bio sposoban za obavljanje vojne službe, bio sposoban za obavljanje sudačke dužnosti. Nakon

predsjednikove odluke, sličan zahtjev novom KRS-u podnio je u siječnju 2022. ministar nacionalne obrane. Tada je novi KRS odbio 12. lipnja 2023. umiroviti suca s obzirom na to da je 24. travnja 2022. na snagu stupio članak 233. Zakona o obrani domovine. U skladu s tom odredbom, po nalogu ministra nacionalne obrane taj je sudac otpušten iz profesionalne vojne službe i zadržan na dužnosti suca Wojskowog Sąda Okręgowog w Warszawie (Okružni vojni sud u Varšavi). Od ožujka 2023. sudac se vratio na dužnost.

- 4 Sejm je 28. srpnja 2023. donio Zakon o izmjeni Građanskog zakonika i određenih drugih zakona na temelju kojeg je, među ostalim, iz članka 233. Zakona o obrani domovine izbrisana odredba koja se odnosi na suce (ostavljena je odredba o državnim odvjetnicima) i u sadržaj tog zakona o izmjenama unesen je članak 13. koji se odnosi na umirovljenje suca vojnog suda koji je otpušten iz profesionalne vojne službe.

Sažeti prikaz obrazloženja zahtjeva za prethodnu odluku

- 5 Sud koji je uputio zahtjev, u svojstvu „suda” u smislu prava Unije, obuhvaćen je zahtjevima načela Unije u pogledu djelotvorne sudske zaštite jer može odlučivati o pitanjima primjene ili tumačenja prava Unije. Jamstva da je sud ustanovljen zakonom, koja su povezana s tim pojmom, obuhvaćaju ne samo osnovu za pravno postojanje suda, nego i zahtjeve koji se odnose na sastav suda i pojedinačne suce. Sud mora biti neovisan i nepristran, a to mora biti osigurano odgovarajućim jamstvima koja osobito uključuju zaštitu aktivne službe suca, umirovljenje i nesmjernost. Sud koji je uputio zahtjev u tom se pogledu poziva na sudsku praksu koja proizlazi iz presuda od 27. veljače 2018., *Associação Sindical dos Juízes Portugueses* (C-64/16, EU:C:2018:117); od 11. srpnja 2019., *Komisija/Poljska (Neovisnost Vrhovnog suda)* (C-619/18, EU:C:2019:615) i od 5. studenoga 2019., *Komisija/Poljska (Neovisnost redovnih sudova)* (C-192/18, EU:C:2019:924). Sud koji je uputio zahtjev također podsjeća na to da se u glavnom postupku koji se vodi u kaznenom predmetu primjenjuje i Direktiva 2016/343 o jačanju određenih vidova pretpostavke nedužnosti i prava na pošteno suđenje u kaznenom postupku.
- 6 U sastavu suda koji je uputio zahtjev zasjeda sudac pojedinac koji je otpušten iz profesionalne vojne službe jer je proglašen trajno nesposobnim za obavljanje te službe, ali sposobnim za obavljanje dužnosti suca. U odnosu na tog suca prvo su promijenjene zakonske odredbe na način da se njima omogućuje da ga se otpusti iz vojne službe bez umirovljenja, a zatim su donesena zakonska rješenja kojima ga se automatski umirovljuje, upravo zbog otpuštanja iz vojne službe. Donesene zakonske izmjene u praksi se odnose samo na tog jednog suca koji zasjeda u sastavu suda koji je uputio zahtjev (takozvani zakon *ad hominem*). Mediji u Poljskoj stoga su te izmjene nazvali „lex Raczkowski”.
- 7 Slijedom toga, sud koji je uputio zahtjev dvoji o tome ispunjava li zbog tih izmjena i dalje kriterije „zakonom prethodno ustanovljenog neovisnog i

nepristranog suda”. Sudu koji je uputio zahtjev objektivno je potreban odgovor na postavljena pitanja jer treba odlučiti može li nastaviti razmatrati predmet u glavnom postupku u dosadašnjem sastavu.

- 8 Sud koji je uputio zahtjev dvoji o tome mogu li okolnosti iz prvog pitanja utjecati ili utječu li one na ispunjavanje zahtjeva djelotvorne sudske zaštite, uključujući pravo na zakonom prethodno ustanovljeni neovisni i nepristrani sud, s obzirom na to da načelo nesmjernjivosti sudaca očito utječe na načelo neovisnosti sudova i načelo neovisnosti sudaca. Ta načela ne predstavljaju privilegije sudova ili sudaca, nego pravo građana na pošteno suđenje.
- 9 U okolnostima ovog predmeta zakonodavac je najprije donio odredbu kojom se suca koji čini sastav suda u glavnom postupku zadržava na dužnosti suca vojnog suda u slučaju njegova otpusta iz profesionalne vojne službe, a zatim je bez ikakvog važnog javnog interesa izmijenio tekst članka 233. tog zakona i iz njega uklonio jamstvo daljnje aktivne službe tog suca, dok je istodobno to jamstvo zadržao za državne odvjetnike koji se nalaze u sličnom položaju. Istodobno, bez ikakvog obrazloženja za tako važnu izmjenu, unesena je izmjena koja se odnosi na jedno područje u odredbama koje se odnose na drugo područje, čime su teško povrijeđena ustavna načela dobre zakonodavne prakse. Slijedom toga, protivno članku 180. stavku 3. Ustava, uvedeno je novo proizvoljno zakonsko rješenje kojim se suca umirovljuje *ex lege* ako više ne obavlja vojnu službu. Sud koji se može proizvoljno izmijeniti, ograničiti ili umiroviti, uz povredu ili proizvoljno mijenjanje pravila utvrđenih nacionalnim pravom i pravom Unije mora pobuđivati dvojbe u pogledu mogućnosti izvršavanja zadataka utvrđenih Direktivom 2016/343.
- 10 Stoga se pitanja postavljena u ovom predmetu odnose na status suda koji je uputio zahtjev i prijetnju u provedbi načela pretpostavke neovisnosti, nepristranosti, nedužnosti i jamstva prava na pošteno suđenje. Budući da se može manipulirati tekstem pravne odredbe na način da se mijenjaju pravila obavljanja dužnosti suca i skraćuje vrijeme obavljanja dužnosti, odnosno suca se *de facto* u svakom trenutku može smijeniti iz aktivne službe, to nedvojbeno utječe ili može utjecati na njegovu neovisnost i nepristranost, a time i poštenost kaznenog postupka koji se vodi i poštovanje načela pretpostavke nedužnosti.
- 11 Sud koji je uputio zahtjev također navodi da ne postoji mogućnost da Trybunał Konstytucyjny (Ustavni sud, Poljska) ispita zakonitost spornih odredbi jer je Trybunał Konstytucyjny (Ustavni sud) razvio svoju sudsku praksu u razdoblju u kojem on više nije tijelo koje osigurava djelotvornu sudsku zaštitu, a u sastavima koji donose te odluke zasjedaju osobe koje nisu ovlaštene za odlučivanje.
- 12 Pravnim uređenjem do stupanja na snagu članka 233. Zakona o obrani domovine utvrđivalo se da sudac vojnog suda nije mogao biti otpušten iz profesionalne vojne službe prije prekidanja službenog odnosa na temelju zakona ili prije nego što izgubi svoj položaj ili bude umirovljen (članak 35. stavak 1. Zakona o organizaciji vojnih sudova). Sudac je mogao biti umirovljen ako je bio nesposoban za vojnu

službu, osim ako je podnio zahtjev za premještaj na redovni sud (članak 35. stavak 4. Zakona o organizaciji vojnih sudova). Stoga, unatoč tome što je predsjednik Republike Poljske odbio njegovo imenovanje/premještaj na redovni sud, nije mogao biti umirovljen.

- 13 Okolnosti donošenja rješenja iz članka 233. Zakona o obrani domovine nisu poznate, ali njihovo uvođenje nedvojbeno je bilo popunjavanje praznine u odredbama koje se odnose na razliku između nesposobnosti za obavljanje vojne službe i nesposobnosti za odlučivanje o kojoj je riječ u članku 180. stavku 3. Ustava Republike Poljske.
- 14 U trenutku u kojem je izvršna vlast, odnosno ministar pravosuđa, saznala za to da tu odredbu koristi sudac koji razmatra taj predmet, njegov povratak odlučivanju odgađao se 10 mjeseci. To je nedvojbeno bilo povezano s nastojanjem da ga se ukloni sa sudačke dužnosti zbog njegovih aktivnosti u svojstvu potpredsjednika prethodnog KRS-a, osobito u razdoblju od 2014. do 2018., i njegovim sudjelovanjem u predmetima povezanim s povredama Ustava vladajućih, obranom neovisnosti sudaca i sudova, omogućivanjem novinarima da se upoznaju s javnim spisima predmeta povezanog s jednim od ministara iz vlade na funkciji. Stoga su tog suca uznemiravala tijela javne vlasti i mediji naklonjeni vladi.
- 15 Sud koji je uputio zahtjev smatra da se uvedenim umirovljenjem usmjerenim isključivo na suca koji razmatra predmet u glavnom postupku izravno povređuje načelo nesmjernjivosti sudaca i da ono ne služi ostvarivanju nikakvog važnog javnog interesa, nego je samo represivne prirode. Naime, načelo nesmjernjivosti sudaca treba tumačiti na način da zakonodavna ili izvršna vlast svojim proizvoljnim odlukama ne može odlučivati o mogućnosti da sudac nastavi s obnašanjem svoje dužnosti. Umirovljenje mora biti povezano s nesposobnosti za obnašanje dužnosti suca i te odredbe moraju biti predmet sudskog nadzora.
- 16 Sud koji je uputio zahtjev smatra da u slučaju potvrdnog odgovora na prvo i drugo pitanje treba poduzeti mjere koje će osigurati pravilno funkcioniranje suda s ciljem pravilne provedbe Direktive 2016/343. Prema njegovu mišljenju, pobijane odredbe dovode do lišavanja suca statusa suca u aktivnoj službi uz povredu svih pravila i lišavaju ga prava na sud. S obzirom na prethodno navedeno, na temelju tih odredbi ne bi se smjeli donositi bilo kakvi provedbeni akti kojima se utvrđuje umirovljenje suca. Sud koji je uputio zahtjev, u skladu s pravilom Simmenthal, smatra da je dužan ne primjenjivati nacionalne odredbe koje nisu u skladu s odredbama Unije. S obzirom na sudsku praksu koja proizlazi iz presuda od 6. listopada 2021., W. Ž. (Vijeće za izvanrednu kontrolu i javne poslove pri Vrhovnom sudu – Imenovanje) (C-487/19, EU:C:2021:798); od 18. svibnja 2021., Asociația „Forumul Judecătorilor din România” i dr. (C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 i C-397/19, EU:C:2021:393); od 5. lipnja 2023., Komisija/Poljska (Neovisnost i privatni život sudaca) (C-204/21, EU:C:2023:442) i od 13. ožujka 2007., Unibet (C-432/05, EU:C:2007:163) poziva se na izravan učinak članka 19. stavka 1. drugog podstavka UEU-a i svoju obvezu da zajamči punu djelotvornost te odredbe izuzimanjem iz primjene svih odredbi nacionalnog

prava koje mu se protive. Smatra da ta obveza proizlazi i iz načela lojalne suradnje iz članka 4. stavka 3. UEU-a.

- 17 To što će sud koji je uputio zahtjev obustaviti primjenu navedenih odredbi omogućuje mu da obavlja sudske aktivnosti u okviru nacionalnog suda i dok se predmet ne riješi pred Sudom ne postoji pravna mogućnost za njegovo umirovljenje. Sud koji je uputio zahtjev nastojao je primijeniti zaštitnu mjeru koja će izravno zajamčiti ostvarivanje ovlasti koje ima na temelju prava Unije i zajamčiti djelotvornu sudsku zaštitu strankama u kaznenom postupku osiguravanjem da predmet razmatra neovisan sud sastavljen od neovisnih sudaca.
- 18 Sud koji je uputio zahtjev također traži primjenu ubrzanog postupka. Taj zahtjev obrazlaže time da se ovaj zahtjev za prethodnu odluku odnosi na osnovni element prava na djelotvornu sudsku zaštitu, a to je pravo na prethodno zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud koji će biti neovisan i ostvariti načelo pretpostavke nedužnosti. Sud koji je uputio zahtjev smatra ga opravdanim s obzirom na to da su odgovori na prethodna pitanja važni kako bi taj sud mogao izvršiti svoje sudske nadležnosti zakonito i u skladu s načelom pravne sigurnosti uz sudjelovanje suca kojeg zakonodavna i izvršna vlast smjenjuju s dužnosti protivno načelima nesmjjenjivosti sudaca i neovisnosti sudova.